

SAHİBİ :

TÜRKİYE İSLAM ENSTİTÜLERİ
TALEBE FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN

Cahid BALTACI

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ :

**A. Vehbi
VAKKASOĞLU**

İDARE MÜDÜRÜ :

İSMAİL L. ÇAKAN

BU SAYIDA

SELÂM	İSLAM MEDENİYETİ
FETİH ve FÂTİH	N. Sami BANARLI
FÂTİHİ YETİŞTİREN MUHİT	Prof. Dr. B. N. ŞEHSUVAROĞLU
İSTANBULUN FETHİ	Tahsin ÜNAL
FETİH (Şiir)	A. Nihat ASYA
AYASOFYA	N. Fazıl KISAKÜREK
FETHİN MÂNASI	Prof. Dr. Süheyl ÜNVİER
FETHİBİBLİYOGRAFYASI ...	Dr. M. C. Şehabeddin TEKİNDAG
RUM MAYASI	Prof. Dr. M. Şekip TUNÇ
FÂTİHİN GAYESİ	Yük. Müh. Ömer KIRAZOĞLU
FÂTİH'E (Şiir)	Doğ. Dr. M. Nihat ÇETİN
FETHİN 515. YILI	Prof. Dr. Z. Fahri FİNDİKOĞLU
İSTANBULUN FETHİ (Şiir) ...	Süleyman Arif EMRE
VE 29 MAYIS	Ali Himmet BERKİ
ŞAİR FÂTİH	Prof. Dr. F. Kadri TEMURTAŞ
AYASOFYA, NE KADAR SA- BİRLİSİN	Sezal KARAKOÇ
FÂTİHİ ANLAMAK	Sabri AKDENİZ
FETHİ (Şiir)	Kenan SEYİTHANOĞLU
EDİRNE KAPI	Hasan ÖZÖNDER
ÇEHRESİ DEĞİŞEN ŞEHİR VEDÂ	E. Hakkı AYVERDİ
SUALLERE CEVAPLAR	T. Sıtkı BALCI
TIYATRO FESTİVALİ	Gazi MERT
FETHİ (Şiir)	Hilmi KURFULUS
FETHİ HİLÂLİNİN ZAFERİ FÂTİH SULTAN MEHMED'E (Şiir)	A. Nihat ASYA
İSTANBUL'UN KURULUŞU ...	İ. Semahaddin CEM
	Hayrünisa ÇİĞDEM
	Prof. Dr. M. Halil YINANC

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi
Nuruosmaniye Caddesi No: 82/1
Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme Ve Havale Adresi :
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

S İ R K E C İ

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: T.I.H.O.M.C.F. Genel Başkanı: Mehmet KARAMAN
Kayseri: T.I.E.T.F. İkinci Başkanı : İ. N. NURSAĞAN
Konya : T.I.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : Ahmet FİDAN
İzmir : T.I.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : Orhan ÇETİN

TEKNİK KADRO

Dış Münaşebetler : Mahmut ÖZTÜRK
Sekreter : Ressam :
Erdoğan ATAĞ Gürbüz AZAK
Dizgi ve Baskı : T A N M A T B A A S I — İSTANBUL
Yıl : 1. Sayı : 10
Basıldığı Tarih : 29 Mayıs 1968

ABONE

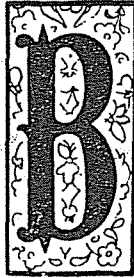
İLÂN TARİFESİ

Yıllık : 12 sayı, 30. TL. Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.
Tek renk 2.000 TL.
Altı Aylık : 6 sayı, 15. TL. İç Kapak: 2 renk 1.500 TL.
Tek renk 1.000 TL.
Öğrencilere % 20 Tenzilât yapılır. Renkli ilân sahifesi :
Yabancı Memleketlere İki katı. Tamamı : 1.200 TL.
Bir sayısı : 250 Kuruş. 1/2 : 750 TL.
1/4 : 400 TL.
1/8 : 250 TL.

Mecmuamızdaki yazılar me'hoz gösterilmeden alınmaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmıyın iade edilmez.

...Ve 29 Mayıs

● ALİ HİMMET BERKİ

UGÜN dünyada yeni bir devir açılmış ve İslâm âlemi vukuu muhakkak bir tehlikeden kurtulmuştu. Türk ve İslâm âlemi için bu günü her yerde tes'it etmek milli ve dinî bir vazife olduğu halde maalesef bu günün müjdelediği istikbâl lâyıki gibi takdir olunamamaktadır. O devirlerde Ehlisalib saldırıları, bazı Tatar ve Moğol mezalimi ile müslüman Türk âleminin ne halde bulunduğu unutulmuş gibidir.

Bu mes'ut günün kahramanı Hz. Resûl Ekrem'in tebciline mazhar olan büyük Türk Hükümdarı Sultan II.ci Mehmet ve onun kahraman ve fedakâr ordusu idi. Burada bu büyük Hâkanın şahsiyetini, ilim ve irfan derecesi ile, idarî ve askerî sahalardaki müstesna ve mümtaz mevkiî üzerinde duracağız.

Sultan Mehmet, en mevsuk rivâyetlere göre Hicri 7 Receb 833 yılında dünyaya gelmiştir (1). Babası Osmanlı Padişahlarının en büyüklerinden Sultan II. Murad ve dedesi, Timurlenk belyyesinden sonra büyük bir anarşiye maruz kalarak dağılmak tehlikesi karşısında mevcudiyet ve hayatı siyâsiyesi tarihten silinmeye ramak kalmış olan Osmanlı devletinin ikinci bânisi Mehmet Çelebi'dir. Merhumun annesi Kastamonu beyi İsfendiyar beyin kızı Hatice Alime hanımdır. Tarih tetebbuu ile uğraşan bazı zevatın Fâtih'in annesi Hatice hanımın İsfendiyar bey zâde İbrahim beyin kızı olduğu yolundaki beyanları doğru değildir. Çünkü vakıflar arşivinde bulunan Hicri 906 tarihli vakfiyeye nazaran, İbrahim bey'in kızı Hatice hanımın bu tarihte sağ olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki Fâtih'in annesinin Hicri 853 tarihinden evvel vefat etmiş olduğu biraz sonra terceme edeceğimiz Türbesindeki kitabe ile sâbittir. Bu türbe Bursa'da Muradiye mahallesindedir. Kitabesi Arabçadır. Türkçe tercemesi şudur: «Allaha hamd olsun bu türbe münevvere mevlâna sultanı â'zam ve Hâkanı muazzam sultan zâde sultan Beyazîd Hanın oğlu Mehmet Hânın oğlu Murad Hân "Allah mülkünü ebedî kılsın" oğlu ve gözünün nûru Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'in semiyî (ad ortağı) seyid ve necib sultan Mehmet Çelebi'nin emriyle hâatunların ulusu annesi merhume için inşa olundu. Allah onun esas saltanatını muhalled ve erkânı devlet ve izzetini müşeyyed kılsın. 853 Receb'de hitam buldu.»

Müverrih Hammer İstanbul'daki Fatih câmiî şerifinin etrafındaki binalara dair bilgi verirken şunları söylemektedir: «Câmiin etrafında, fakat daha uzak bir sahada, sebilhâne, hamam, bir kütüphane, Hadis öğretimine mahsus bir Medrese ve bir sofayı hâvi bir Türbe görünüyor. Mehmet Sâninin validesi sultan Alime hanımın kabri onun yakınındadır.» Bursa'daki türbe ve kitabe-

(1) Merhumun doğum tarihinde muhtelif rivayetler vardır. Sekayiki Numaniye'de doğum tarihi 835 ve Âli Tarihinde 7 Recep 834 ve "Esmarî Tevârih"de 26 Recep 833 olarak kayd olunmuştur. Ahmet Cevdet Paşa merhum 7 Recep 833 olmak üzere kayd etmiştir. Müverrihlerin ekserisinin tesbit eylediği culûs tarihi ile müddeti ömrü bu rivayeti, yani doğum yılının 833 olduğunu teyid eder. Culûs tarihi 16 Muharrem 855 ve ahirete intikal tarihi 4 Rebiülevvel olup, müddeti ömrünün 53 olduğunda ittifak bulunmasına göre, doğum tarihi 833 olmak lâzım gelir.

sine nazaran bunda bir yanlışlık vardır. Hıristiyan bazı tarihçiler Fâtih merhumun annesinin Fransız veya Sırp olduğunu iddia ederler. Bunlar, Türklerin mefahirinden hıristiyan âlemine bir hisse ayırmak için uydurulmuş, hakikatle ilgisi olmayan şeylerdir. Ahmet Refik bey gibi büyük İslâm müverrihleri Fâtih'in annesinin bir müslüman kadın olduğunu kabul etmişlerdir. Hülâsa Fâtih'in annesi bir müslüman Türk hanımı idi. Hicri 863 tarihli şimdiki halde «anam Despina» ibaresini taşıyan ve Tuğrası Fâtih'e ait olduğu mâlum olmayan bir Ferma'na dayanarak Fâtih'in anasının hıristiyan olduğu yolundaki iddia da yanlış ve gülünçtür. Bursa'daki Türbesindeki kitâbede görüldüğü üzere, Fâtih'in annesi 853 tarihinden evvel ahirete intikal etmiştir. 863 tarihinde sağ olan Despina Fâtih'in nasıl annesi olabilir.

FÂTİHİN TA'LİM VE TERBİYESİ:

Saffet ve selâbeti ahlâkiyye sahip bir cemiyet içinde yetişen merhum müstesna bir itina ile müteaddit âlimler ve büyük hocaların tâlim ve terbiyeleri altında büyümüştür. Yirmi bir yaşına kadar fitri istidadını ilim ve irfan ile temniye ederek büyük bir devletin başına geçecek merteye iktisabı Kemal eyleyip, babası o büyük ve adil padişahın necip oğlu olduğunu ispat eylemiştir. Manisada geçmiş olan afif ve nezih hayatı o kemalin eseri idi. Merhum babasının hayatında Molla Gürani gibi büyük hocalardan islâmi ilimlerle beraber Devlet idaresi için lâzım olan ilim ve fenleri tahsil eylemiş ve devlet mes'uliyetinin nasıl tahammül edileceğini ve harici ve dahili devlet nizamlarını tetkik eylemişti.

Şer'i ilimlerde büyük bilgi sahibi olan merhum, diğer ilimleri sevdiği gibi resim ve şiiri de sever ve bu arada felsefe ve Hey'et ilimlerini de te-tebbu ederdi. Küçük yaşından itibaren lisan bilgisine büyük kıymet verir, diğer ilimlerle beraber lisan öğrenmeğe çalışırdı. Tarihi bilgiye nazaran, Arabca, Farsca, Lâtince, Rumca, İslâvca, İbrance lisanlarını öğrenmişti. Arabca ve Farsca'yı edebiyatı ile bildiğinde şüphe yoktu. Bunun en bariz delili nazım ve şiirleridir. Lâtince ve Rumca konuşabildiğini bazı müverrihler kaydetmektedirler. Diğer lisanlara vukuf derecesi hakkında mevsûk rivayet mevcut değildir.

Merhumun hayatı basit idi. Okumaktan, harp fenlerinden ve mümare-selerinden başka bir şeyle iştigâl etmezdi. Vakit bulunca arasına ava çıkardı. İlim ve irfan zevki ve mileti islâmiyenin istikbali düşünceleri içinde ve kendi âleminde yaşardı; menhiyatdan içtinab ederdi. Merhum, ilmi musahebelerden zevk duyardı. Osmanlı padişahları arasında en çok muhasebeden haz duyan Fâtih'di. İlim ve ülemaya muhabbet gösterir, mümtaz âlimlere huzurunda muhasebeler yaptırır ve bu muhasebelere bazen kendisi de iştirak ederdi. Bu esnada hükümdarlık sıfatından tecerrüt ederek ilmi bir meclisin bir uzvu gibi hareket ederdi. Merhum, şahsen ince kalbli ve merhametli idi. Tab'ında unfa ve şiddet yoktu. Bu rikkat ve merhametin derecesini anlamak için büyük bir kitap hacminde olan vakfiyesini okumak, yaptırdığı imarethane, misafirhane ve hastahaneleri, fakir, âciz, yetim ve dullara ibzal eylediği atıyye ve ihsanları şöyle bir hatırlamak kâfidir. İdare ve iş başında kendisinde görülen şiddet, devrindeki siyasî ve içtimai durumun ve geçen müessif hâdise ve vâkiaların ve için için kaynayan kin ve intikam hâletinin icabı idi. Böyle bir durumda, bir Devlet başka türlü idare edilemez ve Devletin başında bulunan zat başka türlü hareket edemezdi. Henüz beşikde olan kardeşi Ahmedin hamamda boğulması hâdisesinin hakiki faili ve sebebi mazinin erişilmez derinliklerinden halâ bir sır gibi kalmaktadır. Fâtih'in kardeş katlini câz gördüğünü tazammun eden ve Fâtih kanunnamesi denilen kanunun hakikatle ilgisi olmadığını "yeni istiklâl" de neşretmiştim.

KISACA Fâtih, bir hükümdara yakışır tarzda merhametli ve sefkatli ve bir hükümdara lâzım olduğu kadar ateşin tabiatlı idi. Merhum hakkında şer'i bazı isnat ve iftirada bulunulmuştur. Bunlar fetih esnasında kaçan bir kaç şahıs tarafından uydurulmuştur! Malesef müverrih Hammer de bun-

ları hristiyanlık taassubu ile yazdığı tarihe geçirmekten çekinmemiştir. Camii'ezher mezunlarından Endenozya'lı Salimürresdi efendi Tez olarak Mısır'da "Essultanı Muhammed Fâtih" adlı bir eser yazmış, ve imtihan Hey'etince, takdir olunarak kendisine "tarih üstadı" ünvanı verilmiştir. Bu eserde, müellif garbın bitaraf meşhur müverrihlerini iştihad ederek bu iftira ve isnadları kimin uydurduğunu ve rivayetleri kimin yaptığını derin bir tettebbü ve vukula bir gûna şüpheye mahal bırakmayacak derecede belirtmiştir. Ben Fâtih merhumun hayat ve şahsiyeti ve devri hakkında bu kadar tafsilâtli ve mevsuk bir esere tesadüf etmedim. (3).

Bu rağbetin eseri olacak ki asrında iştihar etmiş ve etmemiş sayısız şâirler ve nazımlar yetişmiştir. Hattâ şiir ve edebiyatla iştigal eden bazı âlimler aynı zamanda Türk, Arab ve Fars edebiyatını bilir, istedikleri zaman bir mazmunu nazım ile ifade edebilirlerdi. Eserlerinde görüldüğü üzere vâkıaları bâzen nesir ve bazen nazım ile ifade eylemişlerdir. Hânedana mensup erkân ve efradın ekserisi aynı kudrette idiler.

Az evvel Fâtih'in resim ve şiiri sevdiğini yazmıştım. Esasen kendisi şâirdi ve şiirlerini Avnî lakabı ile yazardı. Bu şiirler neşredilen eserlerde kısım kısım neşredilmiş olduğu gibi Kemal Edip Bey tarafından toplu olarak bir kitap halinde de neşrolunmuştur. Şiir söylemekten ve dinlemekten haz duyar ve vatan ve milleti ne olursa olsun şâirlere ihsan ve ikramda bulunurdu. Bu ikram ve iltifatlar tâ Hind şâirlerine kadar ulaşıyordu.

Sultan Fâtih, söylediğimiz ilimlerle beraber harp ilim ve feninde deha derecesinde ihtisas sahibi idi. İstanbul'u muhasara plânını bizzat kendisi hazırlamış ve Halice denizden gemiler sokamayınca Beşiktaş koyundan Galata kulesi istikametinde yetmiş gemiyi bir gecede kızaklarla Halice indirmeye muvaffak olmuştu. Bu fevkal'âde vak'a, merhumun dehasi eseri idi. Bu hususiyettedir ki, fırsat bekleyen düşmanlarından hükmü altında bulunan bir sahanın istikbalini temin için Bizans ve Trabzon İmparatorlukları ile, Sırbistan, Bosna, Arnavutluk, Buğdan, Mora, Karaman, Kastamonu Devletlerinin mevcudiyetlerine nihayet vermişti.

Mısırlı muhterem Doktor Mehmet Saffet Bey "Mühemmedül Fâtih, Fâtihül Kostantiniye" adlı arabca eserinde Fâtih'in ve Osmanlıların muvaffakiyet âmillerini izah ederken derki: başlıca bu muvaffakiyetlerin âmillerinden biri İslâm dinine fâri temessükleri ve bu dine sınıksız sarılmaları ve büyük bir feragat ve şecaatle islâmiyeti müdafaa uğrunda sarsılmak bilmiyen azim ve gayretleri olmuştur. İslâm dini devleti Osmaniyenin medarı fahir ve vâdeti olup, bu yolda giriştikleri mücadele onları, hayata, be-kaya ve nusrete götürmüştür".

BÜYÜK hükümdar ilim ve irfana ve adâlet işlerine verdiği ehemmiyet siyaset ve harp işlerine verdiği ehemmiyetden az değildi. Fâtih bir milletin satvet ve şevketinin yalnız maddi kudret ve harp kuvvetiyle mümkün olmadığını biliyor ve vatanın her tarafında ilim ve İrfan merkezleri kurulmasına itina gösteriyordu. Bu gaye ile Maverâünnehirden büyük âlim ve riyaziyeci Ali Kuşçu'yu akraba ve taallukatıyla birlikte İstanbul'a getirmiş ve ona her nevi ikram, itibar ve ihsanlarda bulunmuş, Molla Hüsrev ve Şiyrîhisarlı Hıdır Bey Çelebi ve Hoca zade, Hayâli ve Zeyrek gibi büyük ve bilgili âlimleri en yüksek mevkilere yükseltmiştir. Bir taraftan tâ köylere varıncaya kadar mektepler ve merkezlerde Medreseler ve şehir ve kasabalarda mahkemeler tesis eylemişti. İstanbul'da Ayasofya, Zeyrek medreseleri gibi medreselerin yanında Fâtih câmiî şerifinin etrafında Akdeniz ve Karadeniz taraflarında sekiz medrese, ve arkalarında tetimmei medreselerinde müteşekkil bir külliye vücuda getirmişti ki, İslâm âleminde vücuda getirilen ilim müesseselerinin hepsinin üstünde idi. Gerçi vaktiyle Bağdatda "Nizamülmülk"

(3) Bu eser İsmail Ezherli bey'le tarafımdan türkçeye terceme edilerek basılmak üzere İlim Yayma Hey'etine verildiği ve üzerinden seneler geçtiği halde maalesef hâlâ neşredilmemiştir. Bu kadar kıymetli bir eserin neşrolunmaması sebebini anlamak cidden zordur. Muhterem Hey'et, hâlâ Fâtih aleyhinde yazılan kitaplardan haberdar olmasa gerektir.

tarafından tesis olunan Nizamiye medresesi ile Nişaburda Nizamülmülk medresesi; zamanlarında dünyanın en büyük külliyesi halinde idi. Bu medreselerde Ebu İshak Şirazi, İmamı Sühreverdi, İmamı Gazali gibi büyük âlimler ders veriyorlardı. Hakim, mütefekkir ve şâir Şeyh Sadi burada yetişmişti. Merhum bu medresede bir müddet müdlik (müzakerecilik) yapmıştır. Ancak Fâtih medreseleri Hastahane, Darülhadis, Nekahathane gibi müstemilâti ve sair teşkilâtı ile daha mütekamil halde idi. Bu meziyetleriyle büyük Hâkan otuz küsur sene içinde başarılması asırlara vâbeste çok geniş ve fevkal'ade muvaffakiyetlerle dünyada yeni bir devir açtıktan sonra 886 senesi Sefer ayının 26 ıncı günü rahatsız olmasına rağmen muhteşem bir ordu ile İstanbul'dan Üsküdar'a geçerek Gebze'ye varmıştı. Nereye gidildiğini kimse bilmiyordu. Fâtih mühim hareket ve niyetlerini gizli tutardı. Bu esnada Tekfur çayırı, diğer adı tekür ve en son adı Sultan Çayırı olan mahalde hastalığı şiddetlendi. Fıraşı ızdırabında kelime şahadet ve zikri ilâhi ile meşgul iken, ruhu mübarekleri ervahı kutsiyeye iltihak etti.

Âşık Paşa zade merhum sebep ve sureti vefatını pek acıklı olarak şöyle ifade eder:

"Tabibler şerbeti kim verdiler hâna

O hân içti şarabı kana kana

Çiğerin doğradı şerbet o hânın

Heman dem zari etti yana yana

Dedi niçin bana kıydı tabibler

Boyadılar çiğeri camı kana

İsabet etmedi tabib şarabı

Timarları Kamu vardı ziyana"

"Tabibler hâne çok taksirlik etti"

"Budur doğru kavil düşme kümana"

Bu tazallumatdan aşağıda kayd edilecek olan rivayetlerden pâdişaha bir suikasden şüphe etmemek mümkün değildir. Âşık paşazâdenin tabiblerin taksirinden bahsetmesi şüpheyi kuvvetlendirmektedir. Şekayik Nu'maniyede bu hususda daha fazla tafsilât vardır. Merhumun tedavasında bir kusur olduğu anlaşılmalıdır. Yalnız anlaşılamayan cihet, kusur veya suikasste bulunan şahsın kim olduğudur. Hekim Yakup mu, Tabib Lari mi? Padişahı evvelâ Yakup tedavi etmekte olduğu halde, sonra tabib Lari'nin tedavi ettiği mevzuken malûmdur. Şekayik tercümesi hekim Yakub'un hal tercümesinde hâdiseyi şöyle anlatır: Sultan Mehmet Han hazretleri hastalanınca hekim Yakuba müracaat etti, hekim Yakup tedaviye başlayıp kanunu şifa üzere ilâç vermeye başladı. Mehmet Paşa bu hizmete hekim Lari'yi sevk etti. Hekim Lari hekim Yakubun ilâçlarını muvafık bulmayıp ilâçı değiştirdi. Padişah hazretleri kuvvetinde zaaf görerek mizağları Larinin ilâciyle imtizâç etmediğini anlayınca tekrar Yakubun tedavi etmesini emreylemiş; fakat hekim Yakup Padişahın hastalığının kabili ilâç olmadığını söyleyip Lari'nin rey ve tedbirini tasviple kendi usulü üzere tedaviden imtina eylemiştir." Hâdiseyi bu tarzda hikâye ettikten sonra Hekim Lari'den bahsederken şu suretle beyanda bulunmaktadır: "Lari biladî acemden diyarı Ruma gelip diyarı rûmun büyük hükümdarı Sultan Mehmet Han merhumun yüksek hizmetine girmiştir. İlmî tıpta gayet mahareti varken Padişah hazretlerinin mualecesinde Vezirül-vüzera karamanlı Mehmet paşanın reyî fâsîd ve bâtılma uymuş, bu hususda hatâ edip kahabat eylemiştir. Şekayik müellifi bu kıssayı Ebu Eyübü En-sari hazretlerinin kabri civarında mutavattın olan Amasyalı Seyid İbrahim-den dinledim diye nakletmiştir.

GÖRÜLÜYOR ki, gerek Âşık Paşazâde gerek Şekayik müellifi Padişahın ölümünde taksir bulunduğu beyanda müttefiktirler. Yalnız ifadelerinde fâilin kim olduğu açık olarak anlaşılammaktadır. Fâil Mehmet Paşa mı, hekim Yakup mu, hekim Lari midir? Biraz evvel naklettiğimiz beyandan Mehmet Paşa olduğu kanaati hâsıl olur. Ancak mesele hakkında Amasyalı Seyyid İbrahim'in hikâyesinden başka bir delil ve vesika yoktur. Hekim Yakub'dan bahsedilirken Lari'nin rey ve tedbirini tasvip ederek tedaviden imtina eyledi yolundaki beyan mânâlıdır. Mâhaza, terceme Arabca aslına uygun değildir. Asıl arabcasında Hekim Lari Sultan'ın tedavisinde Meh-

met Paşa'nın re'ğine mütabaat ve isteğine mütavaat etmiştir, dendiği halde tercemede pâdişahın tedavisinde Vezirülvüzerâ Karamanlı Mehmet Paşa'nın re'yi kâsîd ve fâsîdine ve fikri âtil ve bâtlına mütabaat eyledi tarzındadır. Hülâsa: hâdise şöyle anlaşılıyor: "Mehmet Paşa, pâdişahı ötedenberi sevmediği yahudilikden dönme Yakubun tedavisini istemeyip Lari'nin tedavi etmesini istemiş, fakat Lari'nin ilâçları ile Fâtihin hastalığı arttığından tekrar merhum, Yakub'un tedavisini istemiş, ancak Yakub Lari'nin tâkîp ettiği tedavi usulünün uygun olduğunu beyanla tedaviden imtina eylemiştir. Mâhaza merhumun hasta olduğu halde sefere çıkması ve bu hususda her iki doktoru ile istişare ederek hareket edip etmediği hususları aydınlığa kavuşmuş meselelerden değildir.

Fâtihi merhumun hayat ve daha, şevket ve haşmetine dair yüzlerce eser intişar eylemiş; faziletleri hakkında bir çok kasîde ve manzumeler yazılmıştır. Bunlardan Heratın meşhur âlim, muţasavvîf ve şâiri Molla Câmînin farsca mektubu ile şâiri âzam Abdülhak Hâmit beyin manzume-i garrası Türk ve islâmların fahîr ve gurur hislerini okşayacak birer bedîa mahiyetindedir. Bu mektup ve manzume bir çok eserlerde tab ve neşrolunmuş olduğu gibi, "Büyük Türk Hükümdarı Sultan Mehmet Han" adlı eserimizde aynen nakledilmiştir. Câmî merhumun mektubunun bir kaç parçası ile dâhi şâirimiz Abdülhak Hâmid bey merhumun her mısraı birer şiir olan manzumesinin ilk ve son beyitlerini hürmet ve tazimle yâda vesile olmak için buraya geçiriyoruz:

MEKTUPTAN:

"Fazıl ve keremin zirvesine vâsıl olmuş senin gibi bir hükümdar az görülmüştür. Hikmetin müşkülleri senin sözlerinle halledilir. Senin sözün her mücmelin beyanıdır. Meşâilerin yolu senden aydınladı. İsrâkilerin nuru senden parladı. Senin âteşin tab'ın yüzünden hikmeti tabiyenin mudil meselelerinin keşif ve istihracına imkân hâsıl oldu. Senin kalbinde parlayan hikmeti ilâhî sâyesinde dünyanın yüzüne çekilen zulmet ve melâhi peğeleri düştü. Senin efkârı sâiben müsbet bir tariki iltizam etmesi üzerine riyazî ilmi ebediyet olacak bir varlığa kavuştu; Şeriatı Nebeviye senin cehdü ikdamınla kuvvetlendi. Çarhın hareketi devam ettikçe, küre arz durduğu müddetce, çarhın (4) ve hareketi reyine muvafık olarak devam etsin. Yerin şerefi senin ayağının toprağı ile kaim olsun. Ey ruhlara anber saçan nesim böylece dua ve senayı yerine getir."

Şâiri âzamımızın manzume-i garrasından:

"Her köşesinde dehrin
Nâmı bekâ nisarın
Şâyestedir denilse
Alem senin mezarış
Kaldın cihanda bir an
Her ânın oldu bir devr
Mülkü ezeldi güyâ
Tahtında hem civarın
Sensin o pâdişah ki
Bu ümmeti necibe
Emsar bahşışindir
Ebharı yâdigârın"
Titreirdi secdegâhın
Oldukça sen cebinsay
Halâ gelir zeminden
Tekbiri zâr-ı zârın
Her azmin eylemişti
Tefsiri âyeti Hak
Zâhirdi nâsiyende
Âsârı çarı yârın
Medhin de şâirane
İhamlar gerektirir
Tarihi yerde bitmez
Arşa çıkan kibarın"